

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th June - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

ERLARNI REKUL`TIVACIYALASHNING EKINLAR HOSILDORLIGI, TUPROQ UNUMDORLIGI VA IQTISODIY SAMARADORLIKGA TASIRI

Mualliflar Reymov Omirbay

06.01.10- «Yer tuzish, kadastr va yer monitoringi» ixtisosligi
bo'yicha 3-bosqish tayanch doktoranti.
omirbayreymov9@gmail.com

Reimov Nietbay –

qishloq xo'jaligi fanlari doktori, docent. Qoraqalpog'iston qishloq
xo'jaligi va agrotexnologiyalar institutining
«Yer kadastr va yerdan foydalanish»
kafedrasi mudiri. niyetbay.reimov@bk.ru

Izoh – Ilmiy maqolada Qoraqalpog'istonda foydalanishdan chiqib ketgan ekishlik
erlarni qayta foydalanishning zarurligi, rekul'tivaciyalashdan sungi olingan ekinlar
hosildorligi, rekul'tivaciyalash vaqtidagi tuproq unumdorligini saqlashning har xil
usullari, ularning tuproq unumdorligiga ta'siri hamda rekul'tivaciyalash ishlarining
iqtisodiy samaradorligi haqida olingan natijalar keltirilgan.

Аннотация- В научной статье представлены полученные результаты о
необходимости рекультивации земель в Каракалпакстане, урожайности
сельскохозяйственных культур полученные при рекультиваций, изучены
различные методы поддержания плодородия почвы при рекультиваций, их
влиянии на плодородие почв, а также экономической эффективности
рекультивированных земель.

Annotation-The scientific article presents the results obtained on the need for land
reclamation in Karakalpakstan, crop yields obtained during reclamation, various
methods of maintaining soil fertility during reclamation, their impact on soil fertility,
as well as the economic efficiency of reclaimed lands are studied.

Kalit so'zlar –Qoraqalpog'iston, rekul'tivaciya, noquloy iqlim, er, tuproq, erdan
foydalanish, unumdorlik, kadastr, hosil, iqtisodiy samaradorlik.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th June - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Ключевые слова - Каракалпакстан, рекультивация, неблагоприятный климат, земля, почва, землепользование, плодородие, кадастр, урожай, экономическая эффективность.

Key words - Karakalpakstan, reclamation, unfavorable climate, land, soil, land use, fertility, cadastre, harvest, economic efficiency.

Kirish

Hozirgi vaqtda Respublikamizdagi erlardan sifatli foydalanish va xalqimizning farovonligi uchun ishlab chiqilgan Oziq ovqat dasturida ko'rsatilgan qishloq xo'jaligi ekinlaridan yuqori hosil olish uchun barcha imkoniyatlarni foydalanish zarur bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 23 oktabrdagi «O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi 5853-son Farmoni, 2020 yil 28 yanvardagi «O'zbekiston Respublikasi qishloq birlari to'g'risida»gi PQ-4574 sonli qarori, 2017 yil 18 yanvardagi PQ-2731-son «2017-2021 yillarda Orol bo'yi regionini rivojlantirish bo'yicha davlat dasturi to'g'risida» gi jahon qishloq xo'jaligida foydalanishdan chiqib ketgan yerlarni qaytadan ishga qo'shishni qo'llash maqsadida, tuproq unumdorligini saqlash, tiklash va yuqorilatish bo'yicha har xil ilmiy natijalar olingan: yerlardan sifatli, intensiv va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 23 oktabrdagi «O'zbekiston Respublikasini qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi PF-5853-sonli Farmoni maksimal darajada foydalanish bilan birga tuproq unumdorligini saqlash, yerlarni faol foydalanishda saqlab, qishloq xo'jaligi ekinlaridan rejalashtirilgan hosilni yetishtirishda yerlarni sifatli rekultivatsiyalash va yerlarning foydalanishdan chiqib ketishining oldini olish bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlar bajarilmaqda.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Yer resurslaridan natijali foydalanish, yerlarni faol foydalanishda ushlab turish, foydalanishdan chiqib ketgan yerlarni rekultivatsiyalash bo'yicha dunya buyicha Germaniyada G.Shuls, Rossiyada S.Volkov, V.Vilyams, AQShda B.Volger, H.Gardner, Fransiyada J.Bussengo, Germaniyada A.Shideldorf, Avstraliyada

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th June - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

K.Binder kabi olimlar tomonidan o'rganilgan va keng qamrovli ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilgan.

Respublikamizning turli tuproq-iqlim sharoitlarida S.Avezbayev, A.Bobojanov, K.Raxmanov, B.Inomov, R.Sharapov, N.Reimov, SH.Narbaev va boshqa olimlar yerlarni faol foydalanishda ushlab turish, foydalanishdan chiqib ketgan yerlarni rekultivatsiyalash bo'yicha har xil ilmiy tadqiqotlar olib borgan. Lekin, Qoraqalpog'iston Respublikasining tuproqlari sharoitida foydalanishdan chiqib ketgan yerlarni rekultivatsiyalash va unuing tuproq unumdorligiga ta'siri bo'yicha tadqiqotlar yetarli darajada urganilmagan hamda ilmiy tavsiyalar berilmagan.

Natijalar.

Dala tajribalari Qoraqalpog'iston Respublikasi Taxtako'pir tumani «Taxtako'pir» massividagi «Ag'itay Adilov» qishloq fuqaralar yig'inidagi «Atabay muxtar», «Kaxarman taxta» va «Torang'il say» fermer xo'jaligi yerlarida olib borildi.

Rekultivatsiya qilingan sung guza va bugdoy ekilgan tajriba dalasi maydonlari «Atabay muxtar» fermer xo'jaligi yerlarining 2462 konturinda 3,1 ga va 2465 konturinda 4,1 ga, «Kaxarman taxta» fermer xo'jaligi yerlarining 1899 konturinda 3,6 ga, 2600 konturinda 2 ga va «Torang'il say» fermer xo'jaligi yerlarining 1886 konturinda tashkillashtirildi.

Tadqiqotlar dala usulida olib borilib, bunda B.A.Dospexovning «Dala tajribalarini o'tkazish uslublari» uslubiy qo'llanmasi, yerlarni rekultivatsiya qilish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar; tuproqning unumdor qatlamini kirqib olish, saqlash va oqilona foydalanish. Toshkent; ID-1255. 2018.; 1:10000, 1:25000 masshtablardagi Taxtako'pir tumanidagi «Taxtako'pir» xo'jaligi yerlarining xaritalari; qurilish uchun injenerlik qidiruvlari xujjati (KMK 01.07.97y.); topografik semka bo'yicha yo'riqnoma; B.A. Dospexovning «Tajriba o'tkazish metodikasi» 1985 yil; tajribalardan olingan malumotlarga statistik ishlov berish B.A.Dospexovning «Metodika polevix i vegetatsionnix opitov s xlopchatnikom» qo'llanmalari asosida amalga oshirildi.

Rekul'tivaciya ishlari bajarilgan va ishlanmagan uchastkalarining iqtisodiy samaradorligini aniqlash uchun har bir variantdagi olingan qishloq xo'jaligi ekinlarining hosildorligi va ularning hozirgi vaqtdagi haqiqiy baholarini hisobga olgan holatda iqtisodiy samaradorlik hisoblab chiqildi.

Bizning tadqiqotimizda oddiy rekultivatsiya ishlangan usulda g'o'zadan o'rtacha

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th June - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

24,6 tc/ga hosil olingan bo'lsa, rekultivatsiya qilingan maydondagi qurigan o't sho'plar maydalanib kumilgan va rekultivatsiya ishlangan daladan 25,8tc/ga paxta hosili olindi. Oddiy rekultivatsiya ishlangan nazorat variantiga solishtirganda 1,2 tc/ga qo'shimcha hosil olindi.

Rekultivatsiya ishlangan va gektariga 30 t/ga hisobidan gung berilgan variantdan o'rtacha 28,3tc/ga hosil olindi hamda nazorat variantiga solishtirganda 3,7tc/ga paxta hosili va rekultivatsiya qilingan maydondagi qurigan o't sho'plar maydalanib kumilgan va rekultivatsiya ishlangan daladan 2,5 tc/ga paxta hosili olindi.

Rekultivatsiya ishlangan, gektariga 30 t/ga hisobidan gung berilgan va 300 kg fizik vaznda ammofos berilgan variantdan o'rtacha 31.7 tc/ga paxta hosili olindi. Oddiy rekultivatsiya ishlangan variantga nisbatan qo'shimcha 7,1c/ga, qurigan o't sho'plar maydalanib kumilgan va rekultivatsiya ishlangan variantga nisbatan 5,9c/ga hamda va rekultivatsiyalash vaqtida qo'shimcha gektariga 30 t/ga hisobidan gung berilgan variantga nisbatan 3,4 tc/ga paxta hosili olindi.

Muhokama

Bugungi kunda dunyo bo'yicha dehqonchilikda foydalaniladigan yerlar hajmi 4,0 milliard gektar maydonni tashkil etsa da hozirgi vaqtda faqat 1,6 mlrd. gektar faol foydalanishda. Qolgan 2,4 milliard gektar yerlar har sabablar - sanoatning faol rivojlanishi ta'sirida, suv yetib bormasligi, avto va temir yullarning qo'shimcha qurilishlari kupayishi, rekonstrksiya, foydali qozilmalar va o'g'itlarning qozib olinishi va boshqa da sabablar bilan holatlari buzilib rekultivatsiyalash ishlarini talab qilmaqda. Vaqtida har xil sabablar bilan faol foydalanishdan chiqib ketgan erlarni foydalanishga qaytarish uchun rekultivatsiyalash bo'yicha ayrim olimlarning va ishlab chiqarish xodimlarining rekultivatsiyalash ishlari o'zini oqlamaydi degan notug'ri xulosalari sababli rekultivatsiyalash ishlari talab darajasida bo'lmay, qaloq darajada qolgan.

Bundan boshqa da qvshimcha Respublikada rekultivatsiyalash ishlari har yili rejali o'tkazilmaqda tushunchasida rekultivatsiyalash bo'yicha ilmiy tadqiqotlar yuritilishiga ma'lum darajada tusiqlar bulgan.

Xulosalar

1. Foydalanishdan chiqib ketgan erlarni qayta foydalanishga kiritish uchun rekultivatsiyalash ishlari o'z qarajatlarini tuliq qoplaydi va qishloq xo'jaligi

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th June - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

ekinlarini ekish bilan iqtisodiy jihatdan samaradorli ekanligi ilmiy tajribada dalillandi.

2.Rekul'tivaciya ishlari bajarilgan erlarda suvni tejavchi texnologiyalar (yerlarni jazerli tekislash, tomchlatibó diskret va yomg'irlatib sug'orish) bilan kam suv talab qiladigan qishloq xo'jaligi ekinlari (tariq, kunjut, mosh, lobiya, juxori, bahori bugdoy) larni ekish maqsadga muvofiq.

3. Rekul'tivaciyalangan konturdan yig'ib olingan qurigan o't sho'plar (hisobli maydonda 20x20=400 metrda 81 kg va gektarga hisoblaganda 2025 kg) maydalanib kumilgan variantda gektariga o'rtacha 25,8 centner paxta hosili olindi. Olingan sof foyda gektariga 3 million 949 ming so'mga va rentabellik darajasi 32,8 % ga teng bo'ldi.

4.Rekultivatsiyalash vaqtida gektariga 30 t/ga hisobidan gung berilgan va 300 kg fizik vaznda ammofos berilgan variantda gektariga o'rtacha 31,7 centner paxta hosili olindi. Olingan sof foyda gektariga 5 million 774 ming sumga va rentabellik darajasi 41,6% ga etdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ruyxati;

1.Reimov N.B., Zabidullaeva R.K., Reymov O.N. Qoraqalpog'istonda degradatsiyalangan yerlarni rekultivatsiyalashning ahamiyati. Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi: ilmiy jurnal.-№8/1 (105), 2023 y. 150-152 shi betlarda.

2.Reimov N.B., Kdirbaeva G.U. Issues of agricultural specialization and improvement of crops agrotechnology in the aral sea region. Epra international journal of «Research & development». Sjif impact factor 2021: 8.013| isi i.f.value:1.241| journal doi: 10.36713/. (ijrd). 24-12-2021. 147-148 pp.

3.Реимов О.Н., РеимовН.Б. Рекультивациялаў жумысларында жерлерди лазерли тегислеўдиң әҳмийети//«Аўыл хожалығында инсанға итибар хәм сапалы билимлендириўдеги имканиятлар хәм жаңалықлар» атамасындағы Республикалық илимий-әмелий конференция материаллары. 14-16 бетлар. 11 декабрь 2023. Нукус шахри.

